

Лариса В. Проданова¹, Андрій І. Клімов², Дмитро В. Кичко³
**СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР
АГРОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

Стаття присвячена вивченню світових тенденцій агроекономічної безпеки, визначенню рівня такої безпеки в Україні. Для діагностики агроекономічної безпеки автори застосували інтегральну оцінку та скористались методикою світових рейтингів за показниками «глобальний індекс продовольчої безпеки», «глобальний індекс голоду». Інформаційну базу досліджень складають аналітичні звіти системи установ та організацій ООН: Продовольчої і сільськогосподарської організації, Міжнародного фонду сільськогосподарського розвитку, Всесвітньої продовольчої програми. Акцентовано увагу на важливій ролі України у забезпеченні агроекономічної безпеки світу та окремих його територій. Як один з головних факторів, що вплинув на агроекономічну безпеку як глобального так і національного рівнів в 2019-2021 роках розглядається фактор пандемії COVID-19.

Ключові слова: агроекономічна безпека, аграрний сектор, глобальний індекс продовольчої безпеки, глобальний індекс голоду, пандемія.

Табл. 1. Рис. 2. Літ. 21.

DOI: 10.32752/1993-6788-2021-1-245-246-91-102

Лариса В. Проданова, Андрей И. Климов, Дмитрий В. Кичко
**МИРОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И УКРАИНСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ
АГРОЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ**

Статья посвящена изучению мировых тенденций агроэкономической безопасности, определению уровня безопасности в Украине. Для диагностики агроэкономической безопасности авторы применили интегральную оценку и воспользовались методикой мировых рейтингов по показателям «глобальный индекс продовольственной безопасности», «глобальный индекс голода». Информационную базу исследований составляют аналитические отчеты системы учреждений и организаций ООН: Продовольственной и сельскохозяйственной организации, Международного фонда сельскохозяйственного развития, Всемирной продовольственной программы. Акцентируется внимание на важной роли Украины в обеспечении агроэкономической безопасности мира и отдельных его территорий. Как один из факторов, повлиявших на агроэкономическую безопасность глобального и национального уровней в 2019-2021 годах рассматривается фактор пандемии COVID-19.

Ключевые слова: агроэкономическая безопасность, аграрный сектор, глобальный индекс продовольственной безопасности, глобальный индекс голода, пандемия

Larysa V. Prodanova, Andrii I. Klimov, Dmytro V. Kychko
**WORLD TRENDS AND THE UKRAINIAN DIMENSION
OF AGROECONOMIC SECURITY**

The article is devoted to the study of global trends in agro-economic security, determining the level of security in Ukraine. To diagnose agro-economic security, the authors applied an integral assessment and used the methodology of world ratings for the indicators of Global Food Security Index, Global Hunger Index. The information base is formed by the analytical data of the system

¹ Cherkassy State Technological University. Cherkassy. Ukraine.

² Belgorod-Dniester district department of the Main Directorate of the State Emergency Service of Ukraine in the Odessa region. Ukraine.

³ State fire and rescue detachment of the Main Directorate of the State Emergency Service of Ukraine in the Chernihiv region. Ukraine.

established by the UN organizations: Food and Agriculture Support Organization, International Fund for Agricultural Development, United Nations World Food Programme. Attention is focused on the important role of Ukraine in ensuring the agro-economic security of the world and its individual territories. The factor of the COVID-19 pandemic is considered as one of the factors that affected the agro-economic security at the global and national levels in 2019-2021.

Keywords: agro-economic security, agricultural sector, global food security index, global hunger index, pandemic.

Peer-reviewed, approved and placed: 21.11.2021.

Постановка проблеми. Події останніх років зумовили загострення проблеми світової економічної безпеки, важливою складовою якої є аграрна безпека. Одним з головних факторів впливу на економіку в 2019-2021 роках (як глобальну так і національну), а також на її аграрний сектор, вважається фактор пандемії COVID-19.

За даними Доповіді «Стан справ в галузі продовольчої безпеки і харчування в світі» (яку спільно підготували та оприлюднили фахівці установ та організацій системи ООН: Продовольчої і сільськогосподарської організації, Міжнародного фонду сільськогосподарського розвитку, Дитячого фонду, Всесвітньої продовольчої програми, а також Всесвітньої організації охорони здоров'я), пандемія COVID-19 зумовила зростання загальносвітового показника чисельності осіб, які голодують, в абсолютному та відносному значенні: в 2020 році частка таких осіб становила 9,9% населення Землі, в той час як в 2019 році вона дорівнювала 8,4%. Фахівці ООН стверджують, що абсолютна чисельність осіб, позбавлених достатнього харчування, зросла в 2020 році відносно 2019 року на 161 млн, а чисельність тих, хто не має доступу до достатньої кількості продовольства, за той же період — зросла на 320 млн [1]. Така ситуація свідчить про розгортання кризових процесів в сфері продовольчого забезпечення світу та окремих його регіонів, які загрожують глобальній агроекономічній безпеці.

Проблема агроекономічної безпеки особливо актуальна для України, громадяни якої свого часу стали жертвами декількох «голодних періодів»: 1921-1923, 1932-1933 та 1946-1947 років. Кількість жертв голоду лише в період 1932-1933 років деякими істориками оцінювалась майже у десять мільйонів (померлих та ненароджених в цей період) українців. Наразі Україна входить до топ-10 світових виробників і постачальників на світовий ринок основних видів агропродукції та є одним з активних учасників продовольчих програм ООН, зокрема в рамках Всесвітньої продовольчої програми з постачання продовольства для гуманітарних операцій. В лютому 2021 року Україна вперше взяла участь у роботі Комітету з всесвітньої продовольчої безпеки Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН в офіційному статусі члена цієї організації. Внесок України до світового ринку агропродукції еквівалентний забезпеченню нею потреб майже 500 мільйонів людей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Авторами останніх досліджень проблем забезпечення людей продукцією агровиробництва загалом, а також різних завдань забезпечення продовольчої безпеки, зокрема й в умовах пандемії, є Зурайк Р. (Zurayk R.) [2], Січе Р. (Siche R.) [3], Абдельхеді І. (Abdelhedi I.) та Зуарі С. (Zouari S.) [4], Генрі Р. (Henry R.) [5].

Зурайк Р. (Zurayk R.) досліджує продовольчу безпеку під впливом пандемії COVID-19 в різних регіонах світу за методологією Global Food Security Index (за параметрами: наявність, доступність, використання і стійкість) і доходить висновку, що, в умовах карантину (ізоляції) у результаті пандемії, голод загрожує насамперед найбіднішим верствам населення, які втрачають можливість заробітку, а в зв'язку із цим – можливість отримувати здорову і поживну їжу [2].

У результаті аналізу наслідків подій, пов'язаних із пандемією COVID-19 у сільському господарстві, Січе Р. (Siche R.) дійшов висновку, що «пандемія має важливий вплив на ланцюг постачання продовольства, в основному впливаючи на попит на продукти харчування та, як наслідок, на продовольчу безпеку, з великим впливом на найбільш уразливі верстви населення» [3].

Спираючись на історичний досвід боротьби з голодом в Тунісі, Алжирі, Марокко та Єгипті, Абдельхеді І. (Abdelhedi I.) та Зуарі С. (Zouari S.) вивчили вплив сільського господарства на продовольчу безпеку в Північній Африці: автори довели, що існує позитивний і значний вплив сільськогосподарської доданої вартості на продовольчу безпеку, а сільське господарство є ключовим інструментом продовольчої безпеки [4].

В контексті дослідження інновацій в сільському господарстві та продовольчому забезпеченні у відповідь на пандемію COVID-19, Генрі Р. (Henry R.) наголошує на тому, що пандемія стала додатковим фактором загострення проблеми продовольчої безпеки (на додаток до змін клімату та різного роду конфліктів), і закликає науковців зосередитись на проблемі диверсифікації інвестицій в інновації у сільському господарстві у відповідь на пандемію [5; 6].

Мета дослідження – дослідити стан агроекономічної безпеки України і загальні тенденції такої безпеки на глобальному рівні, зокрема в період 2019-2021 років, а також визначити місце та роль України в забезпеченні світової агроекономічної безпеки.

Оскільки агроекономічна безпека є багатофакторним явищем, оскільки її дослідження доцільно здійснювати із застосуванням інтегральних показників. З метою оцінювання рівня агроекономічної безпеки світу загалом та України зокрема в статті використано такі інтегральні індекси: глобальний індекс продовольчої безпеки (Global Food Security Index, GFSI, який розраховується і оприлюднюється Дослідницьким центром Economist Intelligence Unit за підтримки публічної глобальної сільськогосподарської компанії Corteva Agriscience) [7]; глобальний індекс голоду (Global Hunger Index, GHI, розраховується та оприлюднюється Міжнародним науково-дослідним інститутом продовольчої політики, International Food Policy Research Institute) [8]. Інформаційну базу досліджень складають також аналітичні звіти установ та організацій системи ООН: Продовольчої і сільськогосподарської організації (Food and Agriculture Organization, FAO), Міжнародного фонду сільськогосподарського розвитку (International Fund for Agricultural Development, IFAD), Всесвітньої продовольчої програми (United Nations World Food Programme, WFP).

Основні результати дослідження. Вважається, що одним з перших державних діячів, який звернув увагу на проблему забезпечення людей

продуктами харчування, був президент США Ф. Рузвельт [9, с. 125]. Під час своєї доповіді в 1944 році на підтримку прийняття білля про економічні права, він наголосив на тому, що з економічною безпекою та незалежністю особистості нерозривно пов'язане забезпечення права людини на харчування [10].

Термін «продовольча безпека» у всесвітньому масштабі запроваджено у вжиток на першій Всесвітній конференції з проблем продовольства 1974 р., організованій в Італії (м. Рим) за ініціативою FAO. За рік до зазначеної події (в 1973 році) під егідою цієї організації розроблено концепцію «Всесвітньої продовольчої безпеки», яку покладено в основу прийнятої на конференції декларації під назвою «Всезагальної декларації про ліквідацію голоду та недоїдання». В тексті декларації зазначено: «Добробут народів світу значною мірою залежить від встановлення системи всесвітньої продовольчої безпеки, яка забезпечила б відповідну наявність продовольства та розумних цін на нього в будь-який час, незалежно від періодичних коливань і змін погодних умов, а також від політичного та економічного тиску, і тим самим полегшила б, між тим, процес розвитку країн, які розвиваються» [11].

В подальшому поняття «продовольча безпека» зазнало деяких змін. Так, підсумком Всесвітньої конференції з продовольства в Римі в 1996 році стали два важливі документи: декларація про всесвітню продовольчу безпеку і план дій. Саме ці документи «закладають основу для різних шляхів досягнення спільної мети — продовольчої безпеки на індивідуальному, сімейному, національному, регіональному та глобальному рівнях. Продовольча безпека існує, коли всі люди в будь-який час мають фізичний та економічний доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі для задоволення своїх харчових потреб та харчових переваг для активного та здорового життя» [12]. В доповіді FAO «Стан продовольчої небезпеки у світі» (2001) продовольча безпека розуміється як «ситуація, коли всі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої, безпечної та поживної їжі, яка задовольняє їхні дієтичні потреби та харчові уподобання для активного та здорового життя» [13].

На законодавчому рівні в Україні продовольчу та агроекономічну безпеку загалом визнано як важливу складову національної безпеки [14]. В проекті Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2030 року наводиться визначення продовольчої безпеки, яке за своєю суттю загалом співпадає із тими визначеннями, що надані в документах всесвітніх конференцій з продовольства FAO: «захищеність особи, яка полягає у тому, що особа в будь-який час має фізичну та економічну доступність до достатньої кількості безпечних харчових продуктів, що задовольняють її харчові потреби для ведення активного і здорового способу життя» [15].

Поняття «агроекономічна безпека», на нашу думку, ширше поняття «продовольча безпека». Слід погодитись з тими науковцями та дослідниками, які вважають за необхідне враховувати такі важливі аспекти агроекономічної безпеки (зокрема національної), як: по-перше, політичний (здатність держави забезпечувати свою стабільну конкурентну позицію на міжнародних ринках агропродукції, а на цій основі — забезпечувати споживання своїх громадян у повноцінних, відповідно до прийнятих міжнародних стандартів та норм,

продуктах харчування, а також потреби різноманітних галузей економіки у ресурсах та продуктах аграрного походження, відповідно до новітніх світових технологій); по-друге, економічний (здатність держави до мобілізації внутрішніх ресурсів і потенціалу агросектору для організації національного агровиробництва та забезпечення населення і галузей економіки агропродукцією переважно власного виготовлення, забезпечуючи національну агроекономічну самостійність та незалежність; по-третє, соціальний (здатність держави забезпечувати соціальний розвиток сільських територій, зокрема за рахунок створення відповідних умов для зайнятості і отримання доходів жителями сільської місцевості, а на цій основі – відповідного рівня їх добробуту, здатність забезпечувати функціонування та розвиток інфраструктури сільських районів країни) [16; 17].

Як важливий аспект національної агроекономічної безпеки представляється безпека самого агросектору економіки держави та системи його підприємств. За такого підходу, агроекономічна безпека передбачає такий стан системи (агросектору у цілому чи окремих його суб'єктів), «який в умовах перманентного впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища забезпечує стабільність функціонування і прогресивний розвиток аграрного сектора, що створює умови для збереження і подальшого відтворення ресурсного потенціалу, гарантує продовольчу безпеку, сприяє розвитку сільських територій» [18].

Прикладом комплексного підходу щодо визначення та вимірювання агроекономічної безпеки, є концепція, яку покладено в основу сучасної методології глобального індексу продовольчої безпеки (GFSI). Згідно методології GFSI, продовольча безпека у широкому сенсі визначається такими групами факторів та умов:

1) доступність продовольства (також економічна, цінова або фінансова доступність) – відображає платоспроможну здатність споживачів купувати продукти харчування, їх вразливість до цінових потрясінь, а також наявність програм та політик для підтримки споживачів та клієнтів при виникненні потрясінь;

2) наявність продовольства (або фізична доступність) – віддзеркалює достатність національних запасів продовольства, ризик перебоїв у постачанні, національний потенціал щодо розповсюдження продовольства та дослідницькі зусилля щодо збільшення сільськогосподарського виробництва;

3) якість та безпека – відображає розмаїття та поживну цінність звичайних (середніх) раціонів, а також безпечність харчових продуктів;

4) природні ресурси та стійкість – враховує схильність та вразливість країни до впливу змін клімату, а також її сприйнятливність до природно-ресурсних ризиків природних ресурсів та її здатність адаптуватись до цих ризиків [7].

Вплив факторів та умов на продовольчу безпеку вимірюється за допомогою 59 індикаторів та показників за 100-бальною шкалою, де 100 балів – найкраща позиція.

На нашу думку, GFSI може застосовуватись для оцінювання рівня національної агроекономічної безпеки. На рисунку 1 представлена динаміка

значень GFSI для України за період 2012-2020 роки. За підсумками 2020 року, Україна знаходилась на 54 місці у рейтингу за GFSI серед 113 країн світу. Попри значний агропродовольчий потенціал, у рейтингу GFSI 2020 року, наша країна посіла останнє місце в Європі. Порівняно з позицією 2012 року, позиція України щодо агроекономічної безпеки в світовому рейтингу 2020 року погіршилась: за останні дев'ять років вона перемістилась з 44 на 54 місце у рейтингу GFSI. В той же час значення індексу 2020 року (63 бали) більше його значення 2012 року (61,3 бали).

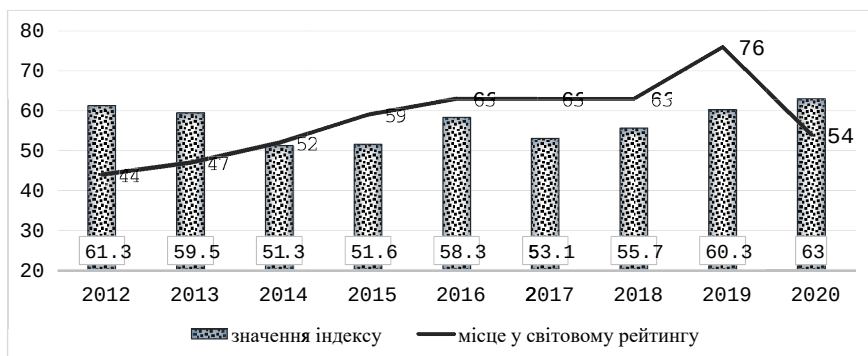

Рис. 1. Динаміка агроекономічної безпеки України на основі значень Global Food Security Index, 2012-2020 роки, складено на основі [7]

В таблиці 1 наведена бальна оцінка умов та факторів національної продовольчої безпеки України, Фінляндії та Йемену за підсумками 2020 року за індикаторами відповідно до методики GFSI. В таблиці також віддзеркалено динаміку бальної оцінки за кожним фактором в порівнянні з попереднім 2019 роком. У рейтингу GFSI 2020 року Фінляндія посідає перше місце, а Йемен знаходиться на останньому (113-тому) місці.

До топ-5 країн з високим рівнем продовольчої безпеки в 2020 році окрім Фінляндії увійшли Ірландія, Нідерланди, Австрія та Чеська Республіка. З числа усіх факторів та умов продовольчої безпеки України, найбільшу бальну оцінку одержала група факторів та умов, які визначають «якість і безпеку» агропродуктів (75,3 бали), на другому місці – група факторів та умов, які характеризують «економічну доступність агропродукції» (74,4), на третьому – «наявність продовольства або його фізична доступність» (51,6), на четвертому – «природні ресурси та стійкість» (50,3 бали).

Якщо порівнювати значення GFSI та окремих його індикаторів в 2020 році з 2019 роком, то рівень продовольчої безпеки України покращився на 2,7 бали, зокрема зросла економічна доступність (на 4,2 бали) та фізична наявність (на 4,6 бали) агропродукції. Натомість бальна оцінка якості і безпеки знизилась на 1,1 бали, а природних ресурсів та стійкості – на 0,1 бали. Загалом станом на 2020 рік доволі значна частина значень індикаторів GFSI України знаходиться на низькому або середньому рівні та не перевищує позначку 40-59,9 балів.

Таблиця 1. Рівень національної агроекономічної безпеки Фінляндії, України, Йемена на основі значень Global Food Security Index, 2020 рік, складено на основі [7]

№ п/п	Показники інтегральної оцінки агроекономічної безпеки країни	Фінляндія	Україна	Йемен
	Місце у загальному рейтингу / значення індексу (загальне середовище агроекономічної безпеки)	1 / 85,3 (+0,2)	54 / 63,0 (+2,7)	113-те / 35,7 (-0,3)
1	Доступність фінансова (цінова)	4 / 90,6 (-0,2)	54 / 74,4 (+4,2)	96 / 40,3 (+3,7)
1.1	Зміна середніх витрат на харчування	88,0	97,0	80,0
1.2	Частка населення за глобальною межею бідності	99,9	99,6	43,8
1.3	Індекс доходу, скоригований (з поправкою) на нерівність	81,6	60,5	31,5
1.4	Тарифи на імпорт сільськогосподарської продукції	71,7	77,2	73,9
1.5	Програми безпеки харчових продуктів (наявність, функціонування, фінансування)	100,0	50,0	0,0
1.6	Доступ до ринку та сільськогосподарські фінансові послуги	95,0	59,3	23,5
2	Наявність (доступність)	1 / 82,0 (+1,0)	78 / 51,6 (+4,6)	113 / 27,5 (-4,2)
2.1	Достатність пропозиції (постачання)	80,2	61,2	4,7
2.2	Сільськогосподарські дослідження та розробки	76,3	46,4	54,3
2.3	Сільськогосподарська інфраструктура	72,5	40,0	1,4
2.4	Волатильність сільськогосподарського виробництва	75,1	73,7	47,8
2.5	Політичні та соціальні бар'єри для доступу	94,1	22,7	6,3
2.6	Втрата їжі	84,2	83,2	93,1
2.7	Продовольча безпека та зобов'язання політики доступу (регуляторні зобов'язання щодо продовольчої безпеки та доступу)	100,0	0,0	0,0
3	Якість і безпека	6 / 93,8 (без змін)	46 / 75,3 (-1,1)	109 / 36,9 (-0,8)
3.1	Різноманітність харчування	71,6	47,8	22,4
3.2	Норми харчування	100,0	73,5	26,5
3.3	Доступність мікроелементів в їжі	98,3	87,0	41,8
3.4	Якість білка	100,0	81,6	37,9
3.5	Безпека харчових продуктів	99,8	83,5	54,0
4	Природні ресурси та стійкість	2 / 73,2 (без змін)	42 / 50,3 (-0,1)	96 / 41,2 (+0,2)
4.1	Експозиція (протистояння змінам клімату)	65,9	56,6	56,2
4.2	Вода (стан прісних водних ресурсів)	20,0	0,0	5,0
4.3	Земля (стан земельних ресурсів)	90,1	66,6	85,3
4.4	Океани, річки та озера (стан ресурсів)	63,2	19,7	50,0
4.5	Чутливість (країни до змін імпорту продуктів харчування та природного капіталу)	98,8	92,0	45,6
4.6	Політична прихильність до адаптації	95,4	50,0	17,7
4.7	Демографічний стрес	80,8	92,0	29,2

Ще один інтегральний показник, який, на нашу думку, може застосовуватись для вимірювання агроекономічної безпеки на глобальному, регіональному і на національному рівнях, — глобальний індекс голоду (ГНІ). Показник ГНІ оцінюється за 100-бальною шкалою, а 0 є його найкращим значенням. Основні індикатори, на підґрунті яких визначається ГНІ:

1) недоїдання (частка населення, яке недоїдає, чиє споживання їжі не забезпечує необхідну кількість калорій),

2) дитяче виснаження (частка дітей у віці до п'яти років, які страждають на виснаження, тобто мають недостатню для свого зросту вагу, що свідчить про недостатнє харчування),

3) затримка розвитку дітей (частка дітей у віці до п'яти років, які мають недостатній для свого віку зріст, що також свідчить про недоїдання),

4) дитяча смертність (рівень смертності дітей у віці до п'яти років через неадекватне харчування та забруднене довкілля [8]).

За підсумком 2020 року значення ГНІ визначались для 132 країн світу, у тому числі доступні статистичні дані 107 країн дозволили розрахувати індивідуальні бали та ранги, а дані ще 25 країн — ні [8]. Динаміка значень ГНІ глобального та регіональних рівнів в 2000, 2006, 2012 та в 2020 роках представлена на рисунку 2. За підсумками 2020 року, відповідно до методики ГНІ, Україна входить до групи країн з низьким рівнем небезпеки: її значення ГНІ оцінено на рівні менше 5 (у рейтингу 2020 таких країн 17, різниця між їхніми бальними оцінками мінімальна, а тому їх індивідуальні рейтинги не встановлювались). Світовий рівень продовольчої небезпеки, визначений на основі ГНІ, в 2020 році вищий (глобальне значення індексу становить 18,2) ніж в 2000 році (значення індексу дорівнювало 28,2).

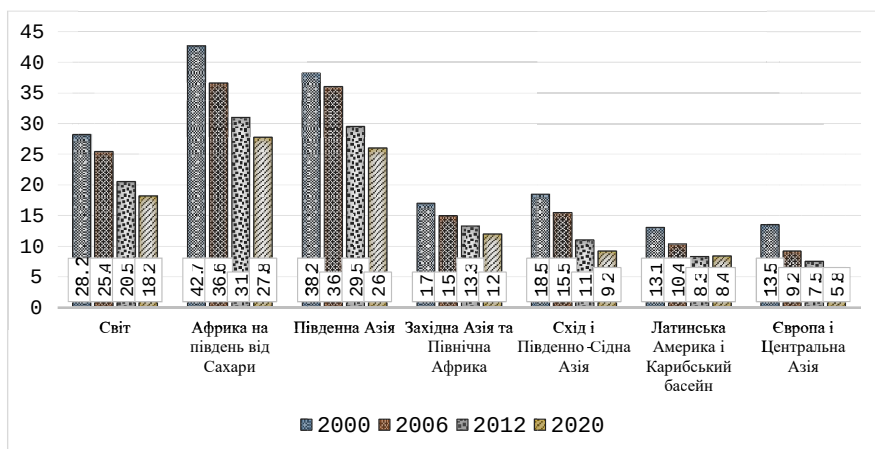

Рис. 2. Динаміка агроекономічної безпеки світу та окремих його регіонів на основі значень Global Hunger Index, 2000-2020 роки, складено на основі [8]

Наразі Україна та аграрний сектор її економіки відіграють дуже важливу роль у вирішенні проблем агроекономічної безпеки світу та окремих його

регіонів. Така роль зумовлена декількома моментами. По-перше, в Україні зосереджені практично унікальні (для ефективного агровиробництва) кліматичні умови та природні ресурси: за різними оцінками, Україні належить до 25% найродючіших (чорноземних) ґрунтів світу, питома частка чорноземів у загальному обсязі земель країни – до 60%, а частка ріллі у складі всіх земель на території країни становить 79%. По-друге, Україна має надпотужний за своїм потенціалом аграрний сектор: такий вид діяльності як «Сільське, лісове та рибне господарство» забезпечує виробництво десятої частини валового внутрішнього продукту, п'яту частину зайнятих та майже половину експорту національної економіки. По-третє, країна займає стійкі конкурентні позиції на світовому ринку агропродукції: вона є світовим лідером в експорті рослинної олії (перше місце на світовому ринку), а також входить до топ-5 країн-експортерів ячменю, кукурудзи, до топ-10 країн-експортерів жита, меду, пшениці, соняшнику, поголів'я свиней та великої рогатої худоби, м'яса птиці, сої, вершкового масла, сиру. Станом на 2020 рік найбільшими імпортерами аграрної продукції українського походження стали країни Азії, зокрема Китай, на другому місці – країни Європи, а на третьому – Америки [19: 20]. По-п'яте, як вже зазначалось, наразі Україна є активною учасницею продовольчих програм ООН, до яких долучені великі агрохолдинги країни (до прикладу: з 2008 року до програми долучився і з того часу є її постійним учасником один з аграрних лідерів України – компанія «НІБУЛОН»). Як учасник зазначених програм Україна постачає агропродукцію до найбільш необхідних країн Близького Сходу та Африки. Основними принципами роботи України в рамках продовольчих програм ООН є прозорість та прогнозованість (за рахунок спрощення процедур міжнародної торгівлі і запобігання створенню нових торговельних бар'єрів). Навіть у найгостріші карантинні періоди пандемії COVID-19 Україна не запроваджувала обмежень на експорт основних продуктів.

Як вже зазначалось вище, одним з головних факторів, що вплинув на агроекономічну безпеку як глобального так і національного рівнів в 2019-2021 роках, став фактор пандемії COVID-19, зокрема карантинних обмежень. Спробуємо окреслити наслідки такого впливу. Насамперед з'ясуємо наслідки для агросектору України (який, як виявилось, є критичним для забезпечення агроекономічної безпеки України та світу). Можна припустити, що у цілому аграрне виробництво, технологічні процеси якого відбуваються «на відкритому повітрі» та з незначною кількістю людського ресурсу, відчувало незначний вплив карантинних обмежень. Натомість більшою мірою на роботу аграріїв та на доступність продовольства під час карантину вплинуло обмеження роботи продовольчих ринків. У результаті більшість дрібних агровиробників (що складають основу аграрного сектору) втратила можливості реалізовувати вирощену продукцію та отримувати необхідні доходи. Проблеми зі збутом агропродукції призвели до зниження рівня доступності джерел продовольчих товарів, до погіршення фінансового становища дрібних агровиробників, тобто фермерів та селян, до бартеризації товарних відносин у сільській місцевості. В той же час великі торговельні мережі та крупні закупівельні фірми, робота яких в період карантину

фактично не обмежувалась, підвищили ціни на агропродукцію, що на тлі скорочення доходів доволі значної частки населення, стало додатковим чинником зниження платоспроможного попиту. Можна констатувати, що внаслідок карантинних обмежень у результаті пандемії COVID-19 в Україні активізувались процеси, які, безумовно, загрожують продовольчій безпеці: через руйнування дрібного аграрного бізнесу, загострення соціальної напруженості, тінізацію ринків агропродукції, зростання цін на продукцію агровиробництва, стимулювання її імпорту [21, с. 21-22].

Нові загрози як національній так і глобальній агроекономічній безпеці в період 2019-2022 років спричинені негативним впливом карантинних обмежень (у відповідь на пандемію COVID-19) на міжнародну мобільність, зокрема робочої сили, на міжнародні ланцюги постачання, наслідком чого стало скорочення експортних та імпортних операцій.

Висновок. Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, необхідно зазначити, що агробезпека є важливою складовою економічної безпеки світу, окремих територій та суб'єктів. З іншої сторони, одним з найважливіших елементів агроекономічної безпеки є продовольча безпека. Як важливий аспект національної агроекономічної безпеки представляється безпека самого агросектору економіки держави та системи його підприємств. Оскільки агроекономічна безпека є багатофакторним явищем, остільки її дослідження доцільно здійснювати із застосуванням інтегральних показників. Прикладом комплексного підходу щодо визначення та вимірювання агроекономічної безпеки, є концепції, які лежать в основі методології глобального індексу продовольчої безпеки та глобального індексу голоду. Одним з головних факторів, що вплинув на агроекономічну безпеку як глобального так і національного рівнів в 2019-2021 роках, став фактор карантинних обмежень через пандемію COVID-19.

1. The state of food security and nutrition in the world. 2021. The Food and Agriculture Organization. International Fund for Agricultural Development. United Nations Children's Fund. World Food Program. World Health Organization. URL: <https://www.fao.org/3/cb4474en/online/cb4474en.html>

2. Zurayk, R. 2020. Pandemic and food security: A view from the Global South. Journal of Agriculture, Food Systems and Community Development. Vol. 9(3). P. 17-21.

3. Siche, R. 2020. What is the impact of COVID-19 disease on agriculture? Scientia Agropecuaria. Vol. 11, no. 1. URL: http://www.scielo.org.pe/scielo.php?pid=S2077-99172020000100003&script=sci_arttext

4. Abdelhedi, I.T.; Zouari, S.Z. 2020. Agriculture and Food Security in North Africa: a Theoretical and Empirical Approach. Journal of the Knowledge Economy. no. 11(4). URL: https://www.researchgate.net/publication/324503425_Agriculture_and_Food_Security_in_North_Africa_a_Theoretical_and_Empirical_Approach

5. Henry, R. 2020. Innovations in Agriculture and Food Supply in Response to the COVID-19 Pandemic. URL: [https://www.cell.com/molecular-plant/pdf/S1674-2052\(20\)30224-0.pdf](https://www.cell.com/molecular-plant/pdf/S1674-2052(20)30224-0.pdf)

6. Вплив Covid-19 на продовольчу безпеку у світі та розвиток інновацій в сільському господарстві: аналітичний огляд наукових публікацій з міжнародних видань. URL: <https://nubip.edu.ua/node/81899>

7. Global Food Security Index 2020. Addressing structural inequalities to build strong and sustainable food systems. URL: <https://nonews.co/wp-content/uploads/2021/03/GFSI2020.pdf>

8. Global Hunger Index 2020. One decade to zero hunger linking health and sustainable food systems. URL: <https://www.globalhungerindex.org/pdf/en/2020.pdf>

9. Каліушенко І.М. Інституційний механізм забезпечення міжнародної продовольчої безпеки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Вип. 37. Т. 3. С. 124-127.
10. Eide A. The human right to adequate food and freedom from hunger. URL: <https://www.fao.org/3/w9990e/w9990e03.htm>
11. Всеобщая декларация о ликвидации голода и недоедания. Принята 16 ноября 1974 года Всемирной продовольственной конференцией, созванной в соответствии с резолюцией 3180 (XXVIII) Генеральной Ассамблеи от 17 декабря 1973 года и принятая резолюцией 3348 (XXIX) Генеральной Ассамблеи от 17 декабря 1974 года. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/hunger.shtml
12. Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action: World Food Summit 13–17 November 1996. URL: <https://www.fao.org/3/w3613e/w3613e00.htm>.
13. The State of Food Insecurity in the World 2001: FAO. 2002. URL: <https://www.fao.org/3/y7352e/y7352e00.htm>
14. Про національну безпеку України. Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII (редакція від 01.08.2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
15. Проект розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення стратегії продовольчої безпеки на період до 2030 року». URL: <https://www.me.gov.ua/documents/detail?lang=uk-ua&id=33eес8aa-b768-4234-8f5d-7014601cf6e7&title=>
16. Пономаренко Т.В. Продовольча безпека як складова економічної безпеки: ключові загрози. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 30-1. С. 189-192.
17. Кваша С.М. Зовнішньоекономічна діяльність АПК України: стан, перспективи і тактика розвитку. К.: ЗАТ «НІЧЛАВА». 2000. 252 с.
18. Утенкова К. Механізм економічної безпеки аграрного сектора. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/35255/2/NFEPSEV_2021_Utenkova_K-Economic_security_mechanism_104-114.pdf
19. Агробізнес України 2020/21. 30 років незалежності. Щорічний інфобук. URL: <https://lat-ifundist.com/spetsproekt/908-analiz-raboty-apk-za-gody-nezavisimosti>
20. Проданова Л.В., Сергієнко О.А., Якушев О.В. Аналіз ринку в контексті маркетингової товарної політики аграрних підприємств. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Економічні науки». 2021. №44. С. 55-63.
21. Вплив COVID-19 та карантинних обмежень на економіку України. Липень 2020 р. Кабінетне дослідження. Громадська організація «Центр прикладних досліджень» Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні. URL: <https://www.kas.de/documents/270026/8703904/Вплив+COVID-19+та+карантинних+обмежень+на+економіку+України.+Кабінетне+дослідження+ЦПД.+Липень+2020.pdf/b7398098-a602-524d-7f88-6189058f69d3?version=1.0&t=1597301028775>

1. The state of food security and nutrition in the world. 2021. The Food and Agriculture Organization. International Fund for Agricultural Development. United Nations Children's Fund. World Food Program. World Health Organization. URL: <https://www.fao.org/3/cb4474en/online/cb4474en.html> [English].
2. Zurayk, R. 2020. Pandemic and food security: A view from the Global South. Journal of Agriculture, Food Systems and Community Development. Vol. 9(3). P. 17-21. [English].
3. Siche, R. 2020. What is the impact of COVID-19 disease on agriculture? Scientia Agropecuaria. Vol. 11, no. 1. URL: http://www.scielo.org.pe/scielo.php?pid=S2077-99172020000100003&script=sci_arttext [English].
4. Abdelhedi, I.T.; Zouari, S.Z. 2020. Agriculture and Food Security in North Africa: a Theoretical and Empirical Approach. Journal of the Knowledge Economy. no. 11(4). URL: https://www.researchgate.net/publication/324503425_Agriculture_and_Food_Security_in_North_Africa_a_Theoretical_and_Empirical_Approach [English].
5. Henry, R. 2020. Innovations in Agriculture and Food Supply in Response to the COVID-19 Pandemic. URL: [https://www.cell.com/molecular-plant/pdf/S1674-2052\(20\)30224-0.pdf](https://www.cell.com/molecular-plant/pdf/S1674-2052(20)30224-0.pdf) [English]
6. Вплив Covid-19 на продовольчу безпеку у світі та розвиток інновативі в сільському господарстві: аналітичний огляд наукових публікацій з міжнародних видан. URL: <https://nubip.edu.ua/node/81899> [Ukrainian].

7. Global Food Security Index 2020. Addressing structural inequalities to build strong and sustainable food systems. URL: <https://nonews.co/wp-content/uploads/2021/03/GFSI2020.pdf> [English].
8. Global Hunger Index 2020. One decade to zero hunger linking health and sustainable food systems. URL: <https://www.globalhungerindex.org/pdf/en/2020.pdf>. [English].
9. Kaliushchenko I.M. 2016. Instytutsiyniy mekhanizm zabezpechennia mizhnarodnoi prodovolchoi bezpeky. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Vol. 37. T. 3. P. 124-127. [Ukrainian].
10. Eide A. 2020. The human right to adequate food and freedom from hunger. URL: <https://www.fao.org/3/w9990e/w9990e03.htm> [English].
11. Vseobshchaia deklaratsiia o lykvydatsy holoda y nedoedaniia. Pryniata 16 noiabria 1974 hoda Vsemirnoi prodovolstvennoi konferentsyi, sozvannoi v sootvetstviy s rezoliutsyi 3180 (XXVIII) Heneralnoi Assambley ot 17 dekabria 1973 hoda y pryniataia rezoliutsyi 3348 (XXIX) Heneralnoi Assambley ot 17 dekabria 1974 hoda. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/hunger.shtml [Russian].
12. Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action: World Food Summit 13–17 November 1996. URL: <https://www.fao.org/3/w3613e/w3613e00.htm>. [English].
13. The State of Food Insecurity in the World 2001: FAO. 2002. URL: <https://www.fao.org/3/y7352e/y7352e00.htm> [English].
14. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy. Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 r. № 2469-VIII (redaktsiia vid 01.08.2021 r.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>. [Ukrainian].
15. Proiekt rozporiadzhennia Kabinetu ministriv Ukrainy «Pro skhvalennia stratehii prodovolchoi bezpeky na period do 2030 roku». URL: <https://www.me.gov.ua/documents/detail?lang=uk-ua&id=33eec8aa-b768-4234-8f5d-7014601cf6e7&title=> [Ukrainian].
16. Ponomarenko T.V. 2018. Prodovolcha bezpeka yak skladova ekonomichnoi bezpeky: kluchovi zahrozy. Prychornomorski ekonomichni studii. Vol. 30-1. P. 189-192. [Ukrainian].
17. Kvasha S.M. 2000. Zovnishnoekonomichna diialnist APK Ukrainy: stan, perspektivy i taktyka rozvytku. K.: ZAT «NICH LAVA». 252 p. [Ukrainian].
18. Utenkova K. Mekhanizm ekonomichnoi bezpeky aharnoho sektora. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/35255/2/NFEPSEV_2021_Utenkova_K-Economic_security_mechanism_104-114.pdf [Ukrainian].
19. Ahrobiznes Ukrainy 2020/21. 30 rokiv nezalezhnosti. Shchorichnyi infobuk. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/908-analiz-raboty-apk-za-gody-nezavisimosti> [Ukrainian].
20. Prodanova L.V., Serhiienko O.A., Yakushev O.V. 2021. Analiz rynku v konteksti marketynhovoï tovarnoi polityky ahrarykh pidpriemstv. Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriia «Ekonomichni nauky». №44. P. 55-63 [Ukrainian].
21. Vplyv COVID-19 ta karantynnykh obmezhen na ekonomiku Ukrainy. Lypen 2020 r. Kabinetne doslidzhennia. Hromadska orhanizatsiia «Tsentr prykladnykh doslidzhen» Predstavnytstvo Fondu Konrada Adenauera v Ukraini. URL: <https://www.kas.de/documents/270026/8703904/Вплив+COVID-19+та+карантинних+обмежень+на+економіку+України.+Кабінетне+дослідження+ЦПД.+Липень+2020.pdf/b7398098-a602-524d-7f88-6189058f69d3?version=1.0&t=1597301028775> [Ukrainian].